

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 5. oktobra 1893. leta.

Učitelji spodnje-štajerski, osnujte nekaj slovenskih obrtno-nadaljevalnih šol!

„Slovensko obrtno društvo“ se je ustanovilo nekoliko tudi iz tega namena, da bode pospeševalo obrtno šolstvo po Slovenskem, posebno na slovenskem Štajeru. In ko je zadnjič (8. sept.) „Slovensko politiško društvo“ v Mariboru zborovalo, društvo, ki skrbi za dobre javne razmere na slovenskem Štajeru, pečalo se je tudi z obrtnimi zadevami naše južne polovice. Po temeljiti razpravi govornika o obrtnih razmerah spodnje-štajerskih, prišlo se je do prepričanja, da bi pred vsem zelo potrebna bila državna obrtna šola s slovenskim učnim jezikom v Celji ali Mariboru. — Velike važnosti bi pa tudi bile male, obrtne nadaljevalne šole s slovenskim učnim jezikom v vseh večjih krajih na spodnjem Štajerskem. Na Kranjskem je že več tacih šol, gotovo že 10, če ne več; spodnje Štajersko, ki je enako veliko, ima pa samo 4 take šole, in še te imajo večinoma ali izključno, nemški učni jezik. Take učilnice so do zdaj le: v Mariboru, Ptuji, Celji, Slovenski Bistrici. Da se take učilnice osnujejo, k temu največ pripomorejo zavedni in delavni učitelji. V tej zadevi se je do slovenskih učiteljev obrnil že pred 2 letoma, na občnem zboru „Zaveze učiteljskih društev“ ravnatelj I. Lapajne v Krškem s sledečimi besedami: „Kakor ljubi sleherni svoj stan, kateremu se je posvetil, tako ljubimo tudi mi učitelji naš stan ter skrbimo za njega razcvit z vsemi močmi. Toda ta stan učiteljski ljubiti mora tudi druge stanove, med katerimi živi. Slovenski učitelj ljubiti mora v prvi vrsti stan kmetški, kateri je pri Slovencih najštevilnejši. Da ga istinito ljubi, dokazal je že večkrat. Gospôda, katera se je vdeležila lanskega občnega zbora „Zaveze“ v Celji se gotovo spominja, kaj je o tej zadevi govoril prvi naš gospod predsednik, in da smo dosledni ter se ravnamo po njegovih besedah, skrbeti nam je tudi za druge stanove, t. j. za stan obrtni in rokodelski. Med obrtnike štejemo fabrikante, obrtnike v ožjem pomenu besede in tudi rokodelce. — Za

fabrikante mi učitelji izvestno mnogo storiti ne moremo; kajti oni so večinoma bogati ljudje ter si znajo in morejo pomagati sami. Mnogo pa moremo pomoči malim obrtnikom in rokodelcem; tu odpira se širo polje delovanju našemu. — Velja sicer poslovica: „Das Handwerk hat einen goldenen Boden.“ To stoji v knjigah, ter se jako lepo čita; jaz bi pa rekel, da bi se ta pogovor danes moral glasiti: „Das Handwerk hat keinen goldenen Boden mehr!“ Da, gospôda, rokodelstvo dandanes res nima več zlate podlage! Veljala je ta poslovica za davno pretekle čase, v katerih je rokodelstvo cvelo. S pomočjo marljivosti in delavnosti snovali so v starih časih še dandanes cvetoča mesta, omogočil pa se je trden razvoj rokodelstva s tem, da so ga vlade prejšnjih dob privilegovale. Imeli so namreč, kakor znano, rokodelci tako zvane svoje „zünfte“ ali cehe, katere zaveze imele so natanko določena in nadzorovana pravila, in vse te „rokodelske zaveze“ stale so pod zaščitjem vlad. — Gospôda, znate sami iz zgodovine, da je v teh starih časih rokodelstvo cvelo zato, ker se je bavilo tudi z znanostimi; rokodelci ali obrtniki bili so za tedanje razmere omikani ljudje. — Dozdeva se mi, da se v starih dobah o drugih omikanih stanovih niti govoriti ne sme. Duhovščine bilo je še malo; učeni menihi zatvarjali so se v samostane, plemstvo ni se pečalo z znanostmi. Cvelo pa je rokodelstvo vsled tega, ker fabrik ni bilo, rokodelci so torej svoje izdelke dobro prodajali, omiko so si pa pridobili s tem, ker so kupčevaje in učeč se mnogo sveta obhodili; drugi stanovi pa so čepeli doma. Poznala se je vže v teh starih časih važnost obrtniškega ali rokodelskega stanú, in razne zaveze skrbele so za duševni razvoj istih. Med rokodelci nahajamo v teh davno preteklih časih celó — „učenjake“; v dokaz bi navel le obče znano rimo:

„Hans Sachs war ein Schuh-Macher und ein Poet dazu.“

V XV. stoletju pisale so se vže knjige o raznih rokodelskih strokah: cehi imeli so svoje mojsterske šole, („Meisterschulen“) v katerih se je

poleg strokovnjaških predmetov gojilo osobito pesništvo. V tem stoletju se je naravno rokodelskemu stanu godilo jako dobro; dobro mu je bilo tudi še tekom XVI., XVII. in XVIII. stoletja. toda XIX. stoletja se je vse spremenilo. Povsod rastoče fabrike so malo obrt malodane popolnoma uničile; železnica in telegraf izvala sta doslej nepoznano tekmovanje in od tod dohajajo posledice, da se dandanes rokodelcem slabo godi. Zato pa je o tem prevratu vlada vže pred kakimi 40—50 leti jela misliti na to, kaj bode iz tega, in kako bi se dalo malim obrtnikom ter rokodelcem pomoči. Rokodelci sami pa si niso znali tolmačiti, od kod ta prevrat, od kod slabi časi. Pripisovali so jih osnovam cehov, jeli so jih kritikovati, smešiti, o njih zabavljati, celó upirati se proti privilegijam posamičnih rokodelskih strok.

V tej pretekli dobi bilo je natanko in postavno določeno, koliko rokodelcev raznih strok sme vršiti svojo obrt v posameznih mestih, trgih. Ni bilo zatorej obrtne svobode. A ko je nastala takozvana „êra svobode“, ko je ves svet kričal: „Jednakost in svoboda“, zahtevali so tudi rokodelci „svobodo obrti“. To je bilo pomenljivega leta 1848.

Dobili so to „svobodo“. Vsakdo smel je postati „mojster“ ne gledé na to, da-li se je svojemu obrtu izučil ali ne. Kakor je bilo poprej število „mojstrov“ sleherne stroke strogo omejeno, tako so po letu 1859. vsled te „svobode“ vzrasli „mojstri“ v preobilnem številu; gradila se je fabrika nad fabriko, in poleg jih je narastlo ogromno število novih samostojnih „mojstrov“. Bili so pa ti slabi „mojstri“, in z njih izdelki nihče ni bil zadovoljen; bili so pa pravcati „mojstri zkaze“. Obrt sama je na tem mnogo trpela, in zato je bilo vladi zopet misliti, kako pomagati. Mislilo se pa je tudi na to, kako bi se osnovale nove postave, ne da bi se kdo oškodoval. Našlo se je umestno in potrebno odpraviti „svobodnost obrti“. Ne more postati torej po novih zakonih (1883) mojster kdorkoli, da-li se je v dotični stroki izučil ali ne, marveč imeti mora svedočbo sposobnosti, dokazati mora, da se je res izučil. A z ozirom na naše okoliščine ne za-doščuje, da se obrtnik po zakonu izuči le v praktičnem smislu, on mora imeti tudi teoretično podlago. Mora nam biti zato obrtni, rokodelski stan na srci. — Kar pri rokodelcih nas največ dotiče, to je naobraževanje obrtnikov po novem zakonu. Naobraževanje to razpada v dva dela: v teoretični in praktični del.

Za praktični del naobraževanja tega, vlada ni mnogo mogla skrbeti; nasprotno pa je potrošila mnogo denarja za teorijo in troši ga še dandanes, ker dobro ve, da baš v teoriji ljudski učitelj more mnogo pomagati v naobraževanje obrtnikov. V tem obziru bode menda marsikdo oporekal, da mu ni mogoče kaj storiti, toda temu ugovarjam, rekoč, da baš ljudski učitelj more mnogo vplivati na obrtnike in rokodelce. Ako namreč ljudski učitelj dozna, da se ima n. pr. jeden ali drugi izmed njegovih učencev učiti rokodelstva, ker stariši njegovi nimajo sredstev ali pa volje, šolati ga nadalje, tedaj bi priporočal, da slovenski učitelj baš take učence vodi z vso pozornostjo, da pazi z vso ljubeznijo na to, da se temeljito priuči temu, kar mu vtegne koristiti v bodočem njegovem poklicu. Dandanes mora vsak državlján znati čitati in pisati, ako neče trpeti o raznih prilikah gmotne škode; toliko več se pa zahteva naobražbe od obrtnika ali rokodelca; kajti svet je danes jako premeten. Zato trdim, da mora slovenski učitelj vže v naprej nekako osigurati bodočnost prihodnjemu rokodelcu s tem, da obrača posebno svojo pozornost na izobražbo dotičnega učenca v računstvu, risanju itd., kakor že dozdeva, da ima postati mizar, zidar itd. — Imamo vže posebne šole za razne stroke, tako n. pr. za poljedelstvo, gozdarstvo, tako smo prišli dandanes tudi do tega, da se otvarjajo posebne šole tudi raznim obrtnim strokam. V to svrho imamo po raznih velikih mestih n. pr. na Dunaji, v Gradci, v Trstu in drugod velikanske zavode, v katerih mnogobrojni učitelji poučujejo v posamičnih strokah ter vzgojujejo prave mojstre, kateri morejo obstajati in izhajati v našem stoletju tekmovanja; jemlje se ozir v teh zavodih toliko na veliko, kolikor na malo obrt. Take obrtne šole stanejo državo mnogo tisočakov. V raznih krajih pa ni treba tako velikanskih zavodov, zatorej so se osnovali taki, kateri dotičnim razmeram najboljše ugajajo, namreč „strokovnjaške obrtne šole“ tu za lesno obrt, tam za železne izdelke, drugod zopet za pletenje itd. Na Slovenskem imamo vže nekaj takih šol; tako v Ljubljani za lesno obrt slovensko-nemško in za vezenje. Drugod pa nimamo niti takih, tako na Primorskem in na Koroškem ne. (Tu se ne jemlje ozir na narodnost slovensko.) Vlada tudi skuša vpeljati novo vrsto obrtnih šol, „rokodelske šole“ kakoršnih imamo v Avstriji vže dve; jedno na Tirolskem, drugo v Celovci. To sicer ni toliko novega, kajti že vprejšnjih časih skrbelo se je, kakor rečeno, v ljud-

skih šolah za rokodelce. Prejšnje takozvane „normalne šole“ imele so tri razrede; spodnji razred bil je razdeljen na dva oddelka. Ali že pred kakimi 60 leti sprevidela je vlada, da manjka „normalkam“ četrtega razreda. Vpeljala je zatoraj pred 40—60 leti „glavne šole“ s štirimi razredi, v katerih se je v četrtem razredu posebno jemal ozir na rokodelstvo, t. j. na bodoče zidarje, mizarje itd. Ta razred bil je prehod na nižjo realko, katera je bila že pred 40 leti kaj praktično osnovana; višja realka je nastala na podlagi nižje, in s časom izgubila popolnoma svoj praktični značaj in pretvorila se v čisto teoretično šolo ter postala podlaga visokim, tehničnim šolam.

Kako bi prišli mi do zaželnega smotra? Kako moremo mi pomoči obrtnemu stanu in njegemu teoretičnemu naobraženju? Da bi na Slovenskem dobili od vlade dovolj velikih slovenskih obrtnih šol, tega se nam danes ni nadejati; nekaj pa vendar le moremo storiti sami. Svojeodobno obrnila je vlada posebno svojo pozornost na kmetijstvo ter pošiljala učitelje na višje kmetijske zavode v Gradec, na Dunaj in drugam šolat se. Dandanes obrača vlada svojo pozornost na obrtni stan ter pošilja učitelje na izobražbo na visoke obrtne šole v Gradec. Ministerstvo samo osobito gleda na obražbo obrtnikov; izdalo je poseben „zakonik“ (1883), kateri govori jedino le o obrtnem stanu. Njega pozornost je tolika, da pospešuje celo v malih mestih po merodajnih činiteljih snovanje obrtno-nadaljevalnih šol (Gewerbe-Fortbildungsschulen). Tu smo na mestu, kjer moremo mi pomagati. — Recimo, da po malih trgih, kakoršni so naši na Slovenskem, najdemo v enem 30—40 obrtnikov in rokodelcev. Ti imajo gotovo tudi toliko učencev in zato moramo mi skrbeti; ti zaslužijo našo posebno pozornost. Marsikateri izmed njih ni maral v šoli učiti se, stariši ga torej pošljejo učiti se rokodelstva; z jedno besedo; med njimi je veliko število „faliranih študentov“. Na tem pa so tudi stariši sami mnogo krivi, ker v zaslepljenosti svoji mislijo: „akoprav v šoli neče dobro storiti, za rokodelstvo bode pa vse jedno dober.“ Mojstri pa se nasprotno pritožujejo, da se morajo na stare dni še mnogo učiti, „ker svet je dandanes tako prekanjen.“ Zato moramo osnovati rokodelske šole. Pa kako? Mislim, da to ne bi bilo težko tam, kjer se narod za stvar zanima in kjer so učitelji vneti. Osnovati mora se najprvo v vsakem takem kraju poseben odbor, — menimo v krajih, kjer so najmanj trije učitelji — kajti učitelji morajo gledati, da si za to idejo pridobijo

župana, odnosno občinski odbor, čast. duhovnika, načelnika, slučajno obstoječe obrtne zadrage in osnuje se ž njimi „odbor obrtne nadaljevalne šole.“ Ko se je to zgodilo, obrne se do zasebnikov — razni privatniki bodo morebiti tudi radi pomagali — in ta odbor izroči svojo ulogo okrajnemu glavarstvu, da stori daljne korake. — Osnovati mora si odbor tudi svoja pravila, po katerih se bode šola ravnala, potem pa učni načrt. To pa ni še vse; treba je tudi materijala, to je za posamične stroke knjig, vzorcev za risanje, za računstvo itd., treba je potrošiti tudi nekaj za spise itd. Osnovati je treba dva tečaja. To vse more se lahko storiti, da ni glavno vprašanje: Kje dobiti fond za vzdrževanje šole? Tudi ta se dobi! — Kakor rečeno, šola potrebuje mnogo, mnogo; kajti poleg vseh ostalih stroškov morajo tudi učitelji imeti svoje plačilo. No, v tem oziru preskrbela je vže vlada sama, kar treba, da se pripomore novo osnovanim malim obrtnim šolam, in to po zakonih; dotične občine dajo po razmeri 20, 30 do 50 goldinarjev. Kupčijska zbornica kacih 50 gld., po priliki toliko tudi deželni odbor, in ko je to zagotovljeno, pripomore vlada s kakimi 200 gld. na leto. S prineski privatnih oseb prišlo bi se na 400 do 600 gld. na leto in s tem bi šola vže mogla izhajati. Da pa ta vrši svojo nalogo, treba učiteljev, in ti učitelji morajo biti plačani. Računati moramo, da je učitelj za vsako uro odškodovan z 1 gld. ali vsaj 80 kr. Potem ima učitelj veselje do stvari in poprime se je z vso gorečnostjo. Vlada tudi skrbi za to, da se šola nadzoruje, kako se nje subvencija obrne; zato pošilja svoje komisarje, da nadzorujejo obrtne šole. Sicer so ti vizitatorji le Nemci, toda s časoma se bomo vže do tega dokopali, da dobimo za slovenske obrtne šole tudi inspektorje Slovence. Šola torej je kmalu osnovana in bode tudi dolžnostim svojim dobro odgovorjala, ako je učitelj dobro podučen. Moramo tudi mi vsestransko gledati, da napredujemo. Imamo v tej stroki vže knjige, katere naj bi gg. marljivo prebirali. Menim v prvi vrsti knjigo našega kolege in slavnega pesnika g. Ant. Funteka „Obrtno spisje“ in „Obrtno knjigovodstvo“ dr. Tom. Romiha, kateri knjigi se dobite pri založniku Dragotinu Hribarju v Celji, obe govorite o tem, kako je osnovati „obrtne nadaljevalne šole“. (Naznanjeni ste v „Pedagogičkem letniku“ v Krškem leta 1890).

Drobtine.

(Domača industrija.) S posebnim zadovoljstvom brali smo v trgovskem listu „Volks-Revue“ člančič, ki zadeva vrlo slovensko tvrdko gosp. Peter Majdiča pri Celji. Da bodo naši bralci uvideli, kako sodijo drugi o nas, priobčimo dotični članek: „Kupčija je že od nekdaj razširjevalka omike. To je spoznal že Julij Cezar, ki v svoji knjigi: „De bello gallico“ (o galski vojni) govori o „mercatorjih“ (trgovcih) in jih imenuje razširjevalce fineje družbene in duševne omike. Povsodi sicer ne more kupčija vspevati enako ugodno; z davna se pa že ljudje ne trudijo samo okoristiti se z delom in naporom, marveč tudi za to, da zavzema vsak v človeški družbi gotovo mesto in zadosti pravičnim zahtevam, kar smemo glede splošnosti od vsacega posameznika zahtevati. Po tem načelu moramo tudi vsa trgovišča presojevati in dovolimo si opozoriti naše čitatelje na tvrdko, ki je po svoji vrsti in osnovi edina. Pri razumništvu je na najboljšem glasu — mislimo namreč tvrdka P. Majdič, parni, valjni umetni mlin v Celji. Posebno v tem oziru je nedosegljiva, njeni izdelki niso le sloveči ali priljubljeni, marveč so zato bolj razširjeni, kakor drugi, ker so izvrstni in so v razmerji z drugimi še precej cenejši. Ako govorimo o industriji in omenjamo imena za njen napredek zasluženih oseb, imenujemo tudi gorenjo tvrdko. Ona je mej onimi spoštovanimi imeni v prvi vrsti. Redkokedaj dobimo hišo, katero bi trgovstvo tako spoštovalo, kakor ravno to. To spoštovanje pa si je pridobila tvrdka s spretnostjo, marljivostjo in poštenim pohlepom po napredku; s tremi lastnostimi, katerih bi že vsaka za se zadostovala za dosego tacega uspeha. Velika in že češče priznana je zasluga, katero ima tvrdka glede razvijanja industrije. Njeno delovanje ni nikakor slavočlepno in mora biti radi tega vsem drugim za vzgled. Cela uredba je v najlepšem razvitku in delavci, katere ima na razpolago, se nikdar ne utrudijo. Tvrdka je žala že večkrat javno priznanje, tolika delavnost se pa ne more z lepa dostojno omeniti, da bi ji še ne dolgovali zaslužnega priznanja. Zadovoljiti se pa moramo z malo vrsticami, in s tem smo storili, kolikor smo mogli storiti. —

(Obrtna enketa) je končana. Poizvedenje pri izvedecih o predlogu obrtnega zakona je državo stalo — čujte — više 38 tisoč goldinarjev. Ali je ta operat tudi toliko vreden, o tem smo

vendar vsi enakega mnenja. Nehote pa se nam vsiljuje vprašanje, koliko še bo to predlogačenje končno stalo — in koliko se bo obrtnemu stanu v resnici pomagalo. Novejši v zboljšanje rokodelskemu stanu namenjeni zakoni so nas še le prav obtežili; — kdor je imel prej bolj obširno obrt — plačuje sedaj pridobnino od dveh obrti. — Delavcev bolniško zavarovanje je zadelo obrtnike tako, kakor, da bi bila obrtnija kuga in delavci vsi okuženi ter obrtniki tega krivi, gospodar mora ogromno zavarovalščino mesec za mescem plačevati, a sam je iz zavarovanja izključen. Vlada je vendar to izprevidela in hoče sedaj z nasvetom obrtnikov njim primernejši zakon stvariti — v to ji Bog pomози. — Da bi pa bilo z zaslišanjem obrtnih zastopnikov že res vse dognano in v vsem pravo zadeto — je vendar jako dvomljivo. Tudi pri stvarjenju zakona ne odločuje samo enketa, nego vsi državni poslanci. Umestno bi toraj bilo, da bi pred snidenjem državnega zbora obrtniki z odločilci svoje osode prišli ostvari v obširno dotiko. — Isto pa bi se le zamoglo zgoditi v zborovanju, ktere ga bi se državni poslanci vdeležili — sklicanje takih zborov bila bi naloga obrtnih društev; za Spodnji Štajer recimo sklicalo bi „Slovensko obrtno društvo v Celji“, katero naj bi v vseh važnejših slovenskih krajih priredilo taka zborovanja.

(V Št. Vidu nad Ljubljano), v kateri okolici je veliko mizarjev, bode se otvorila nova obrtna nadaljevalna šola v zvezi z ondotno ljudsko čvetero-razrednico.

(Tečaj za risarske učitelje) na obrtnih nadaljevalnih šolah bode bodoče poletje na c. kr. obrtni šoli v Gradci. S Kranjskega bode šlo kaci 7—15 učiteljev v ta tečaj, ki bodo podpirani od vlade, dežele in kupčijske zbornice.

(Kako napraviš barve za zid, da bodo trdne pred slabim vremenom.) Napravi se prašek, ki naj obstoji iz sledečih tvarin: 20 delov kremenokislega kalija, 10 delov živca, 27 delov sesirjenega kremenokislega hidrata, 9 delov krijolita, 15 delov naravne, s kalijem se rade spoprmljive kremene prsti, oziroma silikatov, iz 19 delov kristaliničnega ogljeno-kislega apna ter 50 delov nameravane zemeljske barve. Da se prašek more rabiti, zmeša se z gostim vodenim živim apnom ter se, ko se posuši, pomaže z vodnim steklom.